GAMTAMOKSLINIS UGDYMAS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE – 2024 /
NATURAL SCIENCE EDUCATION IN A COMPREHENSIVE SCHOOL – 2024
ISSN 2335-8408

MOKYKLA IR PAMOKOS UŽ JOS RIBŲ: BŪSIMŲJŲ PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ MOKYKLINIŲ METŲ PATIRTYS

Rita Makarskaitė-Petkevičienė
Vilniaus universitetas, Lietuva
El. paštas: *rita.makarskaite-petkeviciene@fsf.vu.lt*

Įvadas

Studijuojantiems *Gamtamokslinio raštingumo ugdymą* tenka dažnai mokytis gamtinėje aplinkoje, lankytis kitose edukacinėse erdvėse. „Edukacinės erdvės – tai visos edukacinę vertę turinčios žmogaus gyvenimo ir veiklos erdvės: tiek gamtinės, tiek mokyklos pastato vidaus, tiek virtualios, skaitmeninės, įgalinančios asmeninį individo tobulėjimą, pasiekiamą per mokymo(si) pastangas. Edukacinės erdvės apima fizinius (pastatai, kabinetai, technologijos, aplinkos antropogeniniai objektai ir kt.), gamtinius (gyvosios ir negyvosios gamtos objektai) ir socialinius (besimokančiųjų santykiai, nuotaika, motyvacija ir kt.) aspektus“ (Gerulaitis ir kt., 2023, p. 7). Norisi, kad tai patyrę būsimieji mokytojai žaliaisiais takais vestų ir savo mokinius. Moore (2014) įsitikinęs, kad mokytis iš gamtos nėra taip sunku, nes vaikai turi natūralų smalsumą gamtos objektams ir ten vykstantiems procesams, todėl jų nebereikia sudominti, svarbiau „palydėti“ tyrinėjimo kelionėje. Tyrėjai teigia, kad natūrali aplinka yra puiki vieta ankstyvajam gamtos mokslų mokymui(si) (Kos ir kt., 2015).

Vaikams, ypač ikimokyklinukams ir pradinukams yra svarbus patyrimas ir sužaidybintas ugdymas, o tai turėtų užtikrinti kūrybiškas mokytojas. Mokantis gamtinėse aplinkose ypač svarbus mokytojo pavyzdys, jo santykis su gamta, ką mokiniai išvykose tikrai pastebės. Tad koks mokytojo santykis su gamta? Koks ryšis dominuoja: emocinis, estetinis, etinis, kognityvinis, praktinis ar pragmatinis? Kita vertus, vaikams reikia situacijų ir užduočių, kurios keltų iššūkius, prašytų eksperimentuoti ir tuo pačiu skatintų vaikų bendradarbiavimą. Tai turi būti mokytojo dėmesio centre. Ir tik tai apgalvojus, parengus stebėjimų lapus ar veiklos užrašus, išeinama į gamtines ar kitas edukacines aplinkas. Ugdymui išnaudoti savo artimiausią aplinką – dar vienas Moore patarimas: net jei atrodo, kad esame visai urbanizuotoje teritorijoje, tikrai galime surasti gyvybės ar pasinerti į negyvosios gamtos tyrinėjimus. Žinoma, tokį ugdymo procesą reikia planuoti, iš anksto jam pasirengti. Turėtume dėti visas pastangas, kad skatintume jaunimo susidomėjimą mokslu ir technologijomis ir stiprintume visų lygių gamtamokslinį ugdymą, ypač pradinėje mokykloje (Lamanauskas, 2009).

O kokias patirtis iš mokyklinių metų turi būsimieji mokytojai? Ar turėjo pamokų gamtoje ar kitose edukacinėse aplinkose? Pasitelkus autobiografinės atminties prisiminimus, galima tai išsiaiškinti.

Autobiografinė atmintis – tai subjektyvus asmens nukeliauto gyvenimo kelio epizodų atspindys, kurį sudaro asmeniškai reikšmingų įvykių ir būsenų fiksavimas,

https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

ISSN 2335-8408

išsaugojimas, aiškinimas ir aktualizavimas. Prisiminti įvykiai autobiografinėje atmintyje, padeda apibrėžti save ir yra žmogaus gyvenimo naratyvo dalis. Nors detalės apie tai, kas įvyko prieš metus ar daugiau, dažniausiai būna netobulos, tačiau bendras scenarijus greičiausiai išlieka tikslus (Beddeley, 2009). Pagrindiniai autobiografinės atminties komponentai yra: a) pasakojimas, b) vaizdiniai ir c) emocijos. Verbalinis *pasakojimas* yra būdas, kuriuo saugoma dauguma prisiminimų. Galima pasakoti sau ar kitiems. *Vaizdai* yra komponentas, galintis patvirtinti įsimintinus įvykius. *Emocijos* yra trečioji pagrindinė autobiografinės atminties sudedamoji dalis, sustiprinanti teigiamus ar neigiamus prisiminimus (Haught ir kt., 2016).

Kiekvienas, baigęs mokyklą, turime mokyklinio gyvenimo prisiminimus. Ir jie nugula mūsų autobiografinėje atmintyje. Ji talpina visokias mūsų mokyklines patirtis, susijusias su tam tikrais išgyvenimais, kontekstais, vertinimais. Tai dalis mūsų gyvenimo istorijos ir asmeninė patirtis. Autobiografiniai prisiminimai išlieka ilgiau, jei naudojame pagalbines priemones – rašome dienoraštį, fiksuojame nuotraukose, savo gyvenimo istorijas filmuojame, pasakojam kitiems. Reikia pastebėti, kad mūsų prisiminimai su amžiumi keičiasi, tačiau tai yra normalu, nes išsitrina mažiau reikšmingos detalės, kinta mūsų supratimas, vertinimai.

Autobiografine atminties paradigma grįstų tyrimų apie mokyklinius metus yra nemažai. Vienas jų Walls ir kt. (2001) tyrimas, kuriuo siekta atskleisti bakalauro studentų prisiminimus apie mokymąsi 1–4 klasėje. Būta nemalonių ir malonių prisiminimų. Dažniausiai jie buvo susiję su nelaimėmis, sportu, netinkamu elgesiu, pagyrimu ir berniukų ir mergaičių santykiais. Tik 13 % prisiminimų buvo su akademiniais reikalais.

Haught ir kt., (2016) atliko tyrimą, kuriuo norėjo išsiaiškinti studentų turimus mokyklinių mokomųjų dalykų akademinius prisiminimus. Ir nors tyrime dalyvavę studentai buvo linkę sutelkti dėmesį į socialinius komponentus, visgi pavyko išskirti ir jų akademinius prisiminimus. Nustatyta, kad studentai dažniau dalijosi teigiama ar neigiama savo mokymosi patirtimi, nei kalbėtų apie mokytojų elgesį, tarpasmeninius santykius ar pripažinimą. Matematika buvo vienintelis dalykas, su kuriuo studentai siejo neigiamas mokymosi patirtis. Visi kiti mokomieji dalykai buvo siejami su itin maloniais prisiminimais.

Tikslas – remiantis autobiografinės atminties paradigmą išanalizuoti būsimų pradinių klasių mokytojų santykį su mokykla ir mokyklines patirtis apie mokymąsi netradicinėse ugdymo aplinkose. Vėliau studijose, remiantis jų patirtimi, plėsti ir gilinti žinias bei supratimą apie edukacines aplinkas ir jų panaudojimą, mokant gamtos mokslų pradinėje mokykloje.

Tyrimo metodika

Vaikystės studijų programos antrakursėms (39 merginos), prieš susipažįstant su edukacinėmis aplinkomis ir aiškinantis, kaip pradinės mokyklos gamtos mokslų turiniui pritaikyti mokyklos vidaus ir lauko aplinką, buvo skirta užduotis, susidedanti iš dviejų dalių.

 https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

ISSN 2335-8408

Pirmoji užduoties dalis leido studentėms mintimis grįžti į mokyklinius metus. Prašyta prisiminti savąją mokyklą ir ją pavaizduoti žmogaus pavidalu. Studentės, paanalizavę savo prisiminimus, susitelkę ties asociacijomis, galėjo rinktis kokį pavidalą – vaiko, jaunuolio ar suaugusio žmogaus, moters ar vyro – mokyklai suteiks, kad geriausiai atspindėtų tuometinės mokyklos kultūrą ir išreikštų buvusių mokinių savijautą. Piešinį prašyta pristatyti trumpu komentaru, kad grupės draugų jis būtų teisingai suprastas.

Antroje užduoties dalyje busimų pradinių klasių mokytojų prašyta prisiminti pamokas, vykusias ne klasėje – kieme, parke ar kitose edukacinėse aplinkose ir jas trumpai aprašyti.

Tyrimo rezultatai

Išnagrinėjus studentų nupieštus piešinius ir jiems parašytus kelių sakinių komentarus, išryškėjo keli aspektai: mokyklos atmosfera, kultūra; mokyklų lokacija ir profiliai, išskirtinumas; santykiai su mokytojais (tiek teigiamos, tiek neigiamos patirtys); mokytojų tipažai.

Kai kurioms studentėms mokykla tai aktyvaus mokyklinio gyvenimo galimybės: *Savo mokyklą vaizduoju jaunatvišką, nes man ji asocijuojasi su įvairiomis iniciatyvomis. Taip pat aktyviu mokinių įsitraukimu į mokyklos gyvenimą. Net ir mokyklos himne yra žodžiai „miela senamiesčio gėlė“. Tokia man yra ši mokykla – mergaitė*; *Mano mokykla buvo įsimintina dėl įvairių renginių ir akcijų: kamštelių vajus, pagalba beglobiams gyvūnams ir pan.* (piešiama linksma, maloni moteris su kuoduku). Studentės vertina mokyklą, gebėjusią palaikyti gerą mokinių savijautą. Ir tokių patirčių turėjo ne viena busima pradinių klasių mokytoja. Pavyzdžiui: *Labai jauki ir linksma atmosfera, skatinimas bendradarbiauti, padėti kitiems* (žr. 1 a pav.)*; Piešiu merginą pastelinės spalvos suknele, nes mane supo raminanti aplinka, kupina muzikos; Nors mokykla nebuvo įspūdinga, tačiau jauki, šilta, jaunatviška; Pavaizdavau tvarkingą, mandagią, nuoširdžią moterį. Taip vaizduoju, nes mokyklos vidus ir išorė atrodė tvarkingai.*

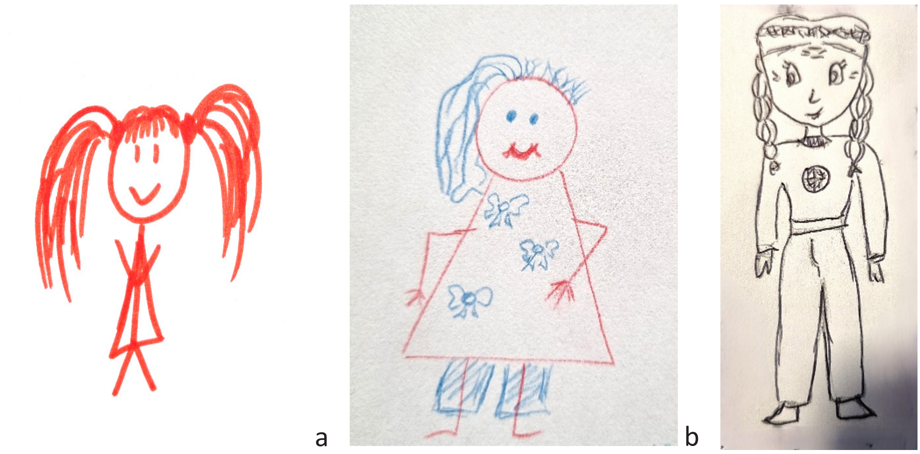
Studentės, būdamos mokinėmis, matė, kaip keitėsi ir gražėjo jų mokykla, atliepdama bendruomenės poreikius: *Buvo gera matyti, jog besimokant ir iš jos išėjus, mokykla toliau keitėsi, tobulėjo* (piešiama mergina); *Mokykla atsinaujinanti, tobulėjanti, atnaujina savo požiūrį, semiasi patirties, idėjų; Aplinka [mokyklos] buvo jauki ir vis labiau pritaikoma vaikams bei gerinamas estetinis vaizdas.*

Studentės prisimena ir vertina mokytojų indėlį, jų kurtą palaikymo atmosferą. Gali būti, kad tai turėjo įtakos joms pasirenkant mokytojo kelią. Savo mokyklos piešinį studentės pristato taip: *Mokyklą prisimenu kaip šviesią įstaigą, kurioje dirbo malonios specialistės. Malonia šypsena pasitikdamos mokinius ryte; Mokykla, kurioje vaikas jautėsi laukiamas, turėjo daug erdvės pasibuvimui su kitais klasės draugais, kur kiekvienas galėjo būti savimi* (žr. 1 b pav.); *Didžioji dalis mokytojų buvo malonūs, mėgstantys bendrauti su mokiniais. Pavaizdavau moterį, nes jų mokykloje daugiau sutikau; Tiek klasėje, tiek koridoriuose, tiek lauke visada jaučiausi saugi, pasitikinti savimi, vertinama bei laiminga.*

https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

ISSN 2335-8408

1 paveikslas
Teigiamų prisiminimų, gerų emocijų mokykla

a b c

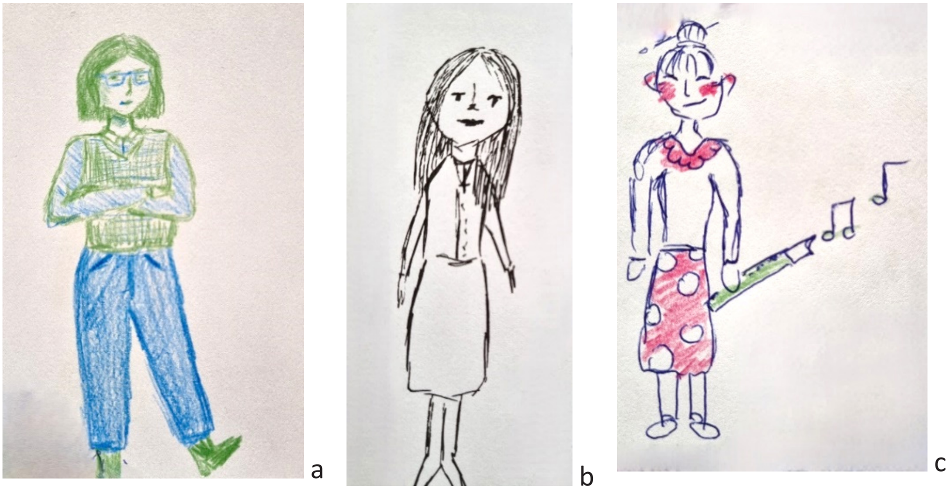
Studentės vertina, kad mokykloje dirbantys žmonės „augino sparnus“, o erdvės leido augti ir tobulėti: *„Lyderiai auga čia“* (įrašas prie nupieštos mergaitės); *Patogiai apsirengusi mergaitė, nes patogi buvo erdvė visiems pasireikšti. Besišypsanti, nes teikusi daug džiaugsmo, šviesi prisiminimuose. Jaunatviška, bet turinti patirties. Su mokyklos džemperiu, ant kurio nugaros parašyta „Mokykla, kurią kuriame patys“* (žr. 1 c pav.); *Piešiu berniuką, kuris visada tave išklausys, yra kūrybiškas, bet ir labai keistas, nors leidžiantis tobulėti.*

Kelioms studentėms mokykla asocijavosi su konkrečiu mokyklos žmogumi ar su mokyklos išskirtinumu, profiliu. Pavyzdžiui: *Mano mokykla – vidutinio amžiaus moteris, kuri asocijuojasi su mūsų ilgamete gimnazijos direktore. Jos suknelė geometrinių figūrų, nes mokykla inžinerinio profilio. Knyga, nes mokykla buvo orientuota į in*žinerinį ugdymą; *Puantai, nes mokyklai buvo svarbus meninis ugdymas. Mano nupiešta mergaitė šoka, nes jai mokykloje labai patiko; Vaizduoju moterį, nes mokykloje daugiau moterų. Truputį griežta. Vidutinio amžiaus.* (žr. 2 a pav.); *Mano mokykla yra suaugusi, subrendusi moteris, turinti daug patirties ir išgyvenimų. Mano mokykla buvo katalikiška, tai eidavome su klase* į bažnyčią, *kai vykdavo bažnytinės šventės* (žr. 2 b pav.); *Mano mokykla buvo sena, ne amžiumi, o požiūriu. Buvo labai piktas direktorius, todėl vaizdavau močiutę, laikančia dūdelę. Tai viltis, nes grojo muzika. (Be to, ir mokyklos pavadinimas susijęs su muzika). Dabar aplankiau mokyklą ir matau, kad pasikeitė administracija, vaikai joje laimingesni* (žr. 2 c pav.).

https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

ISSN 2335-8408

2 paveikslas
Mokykla kaip mokytojo tipažas

Kelios studentės pažymi, kad mokykla skatino fizinį aktyvumą, puoselėjo sveiką gyvenseną: *Visiškai paprasta, niekuo neišsiskirianti. Tik nupiešiau žmogų su sportiniu kostiumu. Nes mokykla propaguoja sveiką gyvenseną; Kadangi mokyklos teritorijoje yra daug gėlių, augalų, ant mergaitės galvos pavaizdavau gėlytes, o stipri todėl, kad mokykloje daug vietų skirtų sportui.* (žr. 3 a pav.); *Mano mokykloje buvo daug tinklinio, daug vaikiškumo* (žr. 3 b pav.); *Mokykloje nors ir neturėjome tikrų gamtamokslinių pamokų, vis tiek daug laiko praleisdavome šalia esančiame parke ir užsiimdavome sportinėmis veiklomis* (*piešia* merginą su kamuoliu ir gėle).

3 paveikslas
Mokykla – fizinio aktyvumo, sveikos gyvensenos šalininkė

Penkios studentės savo piešiniuose įvardijo po kelis raktinius žodžius (daiktavardžius ar būdvardžius), nusakančius kokia jų mokykla buvo. Iš tiesų, piešinį lydinčio kelių sakinių teksto nė nereikėjo, nes studenčių patyrimus ir išgyvenimus pakankamai atskleidžia ir tie keli žodžiai: *Intelektualumas, meilė, draugystė, laimė;* Žaisminga, auganti, spalvinga, *santūri; Jauna, graži, miela širdžiai.* Dar du atvejai pateikiami 4 paveiksle.

4 paveikslas

Mokyklą atliepiantys raktiniai žodžiai

a b

Daliai studenčių mokykla atrodo sena, tradicinė, stipriai orientuota į mokymąsi ir rezultatus. Tai byloja busimųjų mokytojų parašyti tekstai: *Senjorė su skarele. Mokykla buvo tradicinė*; *Mokykla buvo tvarkinga, labai svarbus taisyklių laikymasis, atsakingumas, pagarba, disciplina, mokymasis buvo prioritetai; Senas žmogus, nes mano mokykloje mokėsi ir mano tėtis, ir močiutė. Ir aš joje mokiausi 12 klasių; Mano pabaigtai mokyklai jau daugiau nei 100 metų, todėl ji man primena seną moterį* (žr. 5 a pav.). Norėtųsi, kad mokyklos amžius nebūtų suprantamas kaip blogis. Visgi, net ir labai sename pastate veikianti mokykla gali rasti tradicijų ir moderniškumo sinergiją, gal tik reikia paieškoti formų ir būdų, kaip tai perteikti šiandieniniam mokiniui patraukliomis formomis ir pasiekti, kad mokyklos bendruomenę vienytų tos pačios vertybės: tradicijos, pagarba, atsakomybė, tikėjimas mokiniu ir pasitikėjimas mokytoju, ateities perspektyva. Buvo darbų, kuriuose priešingai nei ankščiau minėtais atvejais, mokykla studentėms asocijuojasi su jaunyste: *Jauna mergina, nes mano mieste tai vėliausiai pastatyta mokykla. Mergina, nes čia mokėsi ir mano mama.* Visgi, kelioms merginoms mokykla neasocijuojasi su pagarba, pasitikėjimu,

 https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

ISSN 2335-8408

gerais santykiais, šilta atmosfera. Po piešiniu jos rašo: *Senas vyras, kurio galvoje daug jaunatviškų idėjų, bet jis jau per senas ir tingi jas įgyvendinti* (žr. 5 b pav.); *Nori atrodyti naujoviški, bet vis tiek yra senamadiški. Mokykla yra be dantų* (piešia vidutinio amžiaus moterį)*, nuvargusi ir mažai ką galinti padaryti dėl kitų; Mokytojai dažnai gąsdindavo, tačiau visi žinojo, kad jie grėsmės nekelia, tik atrodo juokingi*; *1–8 klasėse visos pamokos man patiko. Sukėlė motyvaciją, skatino tobulėti. O gimnazija (9–12 kl.) buvo absoliuti priešingybė. Mokinių savijauta niekam nerūpėjo.*

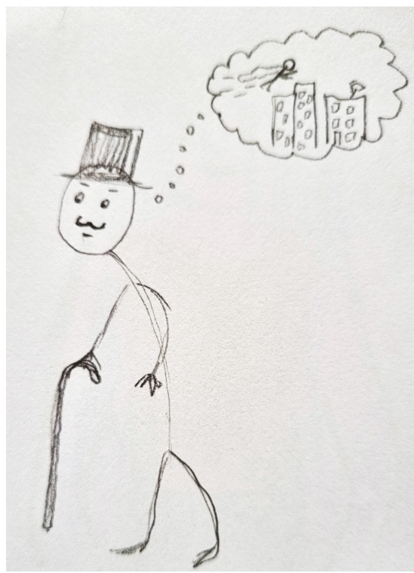
Žinoma, buvo ir šią poziciją atremiantis komentaras: *Nupiešiau žmogaus galvą su idėjomis, nes manau, kad nesvarbu, kokio amžiaus žmogus, svarbiausia idėjos.*

5 paveikslas

Mokyklos amžiaus ar pažiūrų akcentavimas

a

b

Viena studentė pasisako pikčiau. Ji savo mokyklą vaizduoja ne žmogaus pavidalu, o kaip kaukes, *nes mokytojai veidmainiai, pataikaujantys valdžiai. Daugelis įvykių nuslepiami.* (žr. 6 a pav.).

https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

ISSN 2335-8408

6 paveikslas
Kitoks mokyklos vaizdavimas

a b

Kitu atveju mokyklos aplinka ir vardas lėmė kaip ji bus pavaizduota: Ąžuolas, nes mokykla vadinosi Ąžuolo gimnaziją. Ir taip pat mokyklo*s teritorijoje augo daug ąžuolų* (žr. 6 b pav.).

Viena studentė atviravo: *Nemokė piešti žmonių.* Jos mokykliniuose prisiminimuose dvi stovyklos: maištaujantys paaugliai ir laukiantys, nieko nederantys mokytojai. *Gimnazijoje visiems buvo maišto laikotarpis. Mano mokykloje buvo daug maištaujančių, bandančių atsiskleisti paauglių. Aplinka tam neprieštaravo.* Kita būsimoji mokytoja rašė: *Nors įsivaizduoju mokyklą žmogaus pavidalu, bet be lyties. Bet koks žmogus, atėjęs į mokyklą, laikui bėgant, atranda save ar bent eina savęs pažinimo kryptimi.* Trečiai merginai buvo iššūkis sutapatinti mokyklą su žmogumi: *Negaliu įsivaizduoti mokyklos kaip žmogaus. Tai namelis spalvotas, šviesus, įvairus. Galvoje kyla ne tik žalias vaizdas, augalai, slepiantys rudus suoliukus, bet ir įvairūs garsai, čiurlenantis fontanėlis...*

Atlikdamos antrąją užduoties dalį studentės pasidalino mokyklinių metų prisiminimais apie pamokas lauke, gamtoje, mokyklos kieme.

Šešios studentės iš 39 atviravo, kad pamokų lauke niekada neturėjo: *Visos pamokos vykdavo įprastai; Mokykla miesto centre, todėl aplinkui daug gamtos nebuvo. Kiemas labai mažas, jo didžiąją dalį* užimdavo mokytojų automobiliai. Dvi studentės užsimena apie išėjimą iš klasės aplinkos į kokią nors kitą mokyklos vidaus erdvę. Net ir ši galimybė buvusioms mokinėms davė naujų įspūdžių ir patirties, jeigu jos prisimenamos iki šiol: *Pamokos dažniausiai vykdavo klasėse, tačiau labiausiai prisimenu tas, kurios buvo neįprastos: laboratorijoje vykusios gamtos mokslų pamokos.* Dar viena studentė užsimena apie vis mažėjančias mokyklos bendrąsias erdves: *Pamokos būdavo gana tradicinėje aplinkoje – klasėje. Ir mokinių buvo daug, tai dalį koridorių pavertė klasėmis. Taigi, mokėmės klasėse ir „pereinamose“ klasėse.* Kita studentė prisiminė netradicines pamokas: *Vienas iš prisiminimų – mokytojų diena, kai ateidavo dvyliktokai ir vesdavo mums pamokas. Kieme pamokos nevykdavo.*

 https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

Nedažnai vykdavo pamokos netradicinėje erdvėje, man tokiose pamokose neteko dalyvauti☹, nors matydavau, kad kitoms klasėms vyksta pamokos gamtoje ar kitoje aktyvioje aplinkoje. Matyti, kad ne visiems mokytojams buvo priimtinas mokymas už „mokyklos sienų“. Ignoruojant netradicines pamokas, dalis mokinių liko nepaliesti mokymosi gamtoje žavesio ir neįgijo naujų patirčių.

Trys merginos pripažino, kad mokykliniais metais nors ir retai, bet kartais pamokos lauke pasitaikydavo. Dažniausiai tai būdavę pavasarį (*Kai oras būdavo šiltesnis, tuo metu vykdavo pamokos lauke. Susėdę ant vejos klausydavome mokytojos pasakojimo. Tačiau orui tapus ne tokiam palankiam, pamokos vykdavo tik mokyklos patalpose).* Studentė pastebi, kad lauko aplinkos nebuvo pritaikytos ar išnaudotos ugdomosioms veikloms (*Gimnazijoje kelis kartus turėjome lauko pamokas. Žinoma, erdvės nebuvo tam puikiai pritaikytos, tad per vieną pamoką tiesiog sėdėjome ant žolės (bet bent jau pavėsyje), kitos pamokos metu ėjome į vidinį kiemelį, sėdėjome ant suolų ir, besiklausydami fontano čiurlenimo, atlikome pratybų užduotis*). Dar viena studentė patikina, kad *pamokos lauke, gamtoje* būdavo labai retai. Tačiau jos, *mums, mokiniams, labai patikdavo*. Kita atvirauja: *Pamokų lauke turėjome mažai, dažniausiai jų metu atlikdavome užduotis iš pratybų sąsiuvinio ar vadovėlio.*

Daugiau nei ¾ tyrime dalyvavusių studenčių mokykliniais metais pasisekė labiau. Jos mokėsi ir lauko edukacinėse aplinkose. 1 lentelėje pateikiami trys mokomieji dalykai, kuriuos mokantis lauko edukacinėse erdvėse studentės turėjo daugiausiai prisiminimų.

1 lentelė

Mokomieji dalykai, kurių pamokos dažnai vykdavo lauke

Dalykas	Teiginiai
Pasaulio pažinimas (*N*-10)	*Pradinėse klasėse mokėmės geografiją [...] darbas su kompasu; Pradinėje mokykloje matavome medžio kamieno apimtį. Tai buvo integruota matematikos ir pasaulio pažinimo pamoka, nes skaičiavome kieme augančių medžių kamieno apimtis [...]. Prisiminimai labai šilti, nes darbą atlikome nedidelėse grupėse; Auginome sliekus, kas savaitę atnešdavome jiems maisto, pvz., graužtukų; Auginome pupas, tvarkydavome mokyklos aplinką, sodindavome gėles; Buvo pamokų lauke. Mokyklos darže sodinome ąžuoliukus. Mokėmės, ko reikia, kad medelis prigytų, kaip jį prižiūrėti; Esame ėję į lauką, kur mokytoja mus paskirstė į komandas, davė medžius ir reikėjo surinkti kuo daugiau dalykų, kurie nusakytų, kad tai priklauso mums skirtam medžiui; Turėjome daug pasaulio pažinimo pamokų lauke ankstyvą rudenį ir pavasarį. Šių pamokų metu turėjome daug laboratorinių darbų lauke; Tyrinėjome medžių lapus ir dirvožemį. Pamenu, kad klasėje auginome augalus, paskui juos pasodinome mokyklos kiemelyje; Miškelyje lietėme, tyrinėjome medžių žievę, aiškinomės medžių svarbą; Pradinėse klasėse, pamokų metu keliaudavome į lauką ir stebėdavome gamtą, mokėmės medžių pavadinimus ir stengėmės juos atskirti pagal lapų formą.*

ISSN 2335-8408

Fizinis ugdymas (*N*-10)	*Kūno kultūros pamokos. Eidavome „pas mišką", kadangi mūsų mokykla apsupta miškais; Kūno kultūros pamokos vyko lauke, kur buvo treniruokliai; Kieme vyko daug fizinio ugdymo pamokų. Jų metu lauke žaisdavome futbolą, krepšinį, vykdavo estafetės; Lauke būdavome per kūno kultūros pamokas. Sportavome aikštelėje, kurioje yra tinklinio, teniso, futbolo ir krepšinio erdvės; Turėjome didžiulį stadioną į kurį užeidavome ir laisvomis dienomis pasportuoti; Kūno kultūrą atlikdavome lauke, stadione, kuris apsuptas mokinių sodintų medelių. Būdavo smagu ir jauku čia* būti; Kūno kultūros pamokas *geru oru dažniausiai vesdavo lauke; Vykdavo tik fizinio ugdymo pamokos: žaidimai, estafetės, akcijos (pvz., bėgimas Afrikos vaikams); Kieme kartais sportuodavome (tik pradinėse klasėse); Žiemą per kūno kultūros pamokas eidavome slidinėti slidėmis mokyklos teritorijoje ir už jos.*
Biologija (*N*-8)	Šalia mokyklos esančiame miške vykdavo gamtos pamokos, taip pat eidavome prie kalnelio arba tirti upę; Biologijos pamokų metu tyrinėjome medžius bei dirvožemį; *Per biologijos pamokas išeidavome į lauką (ten, kur daug medžių) ir susėdę kalbėdavomės tam tikra tema ir taip pat daug judėdavome; Biologijos pamokos šiltuoju sezonu vesdavo parke, kuris šalia mokyklos. Vaikščiodavome, aiškindavomės, kabinome savo padarytus inkilėlius, lesyklėles paukščiams; Prisimenu biologijos pamokos metu stebėjome paukščius, kabinome berniukų pagamintą inkilą; Labiausiai įsiminė biologijos pamokos, per kurias atlikdavome įvairius tyrimus. Pavyzdžiui, tyrėme maisto produktus su jodu, taip nustatydami, kuriuose produktuose daugiausia krakmolo. Taip pat tyrėme Šešupės vandenį naudodami mikroskopus, žiūrėjome, kas jame juda, kaip atrodo dumbliai, kokia jų sandara. Šios tyrinėjimu grįstos veiklos buvo pačios įdomiausios ir įsimintiniausios; Dar per gamtos pamokas važiavome į įvairius karjerus; Keletą biologijos pamokų ėjome į lauką, tyrinėjome, kokie medžiai ir kiti augalai aplink mokyklą auga.*

Kaip matyti 1-oje lentelėje, ketvirtadalis studenčių mena pasaulio pažinimo pamokas lauke. Žinant tuometinių pasaulio pažinimo vadovėlių turinį, atpažįstama ne viena autorių idėja, skatinusi mokinius tyrinėti ir užduotį atlikti lauke (tai ir ąžuoliuko auginimas iš gilės, ir sliekų, medžio žievės tyrinėjimai, išvykos į gamtą skirtingais metų laikais, atliekant stebėjimų lapo užduotis ir pan.). Taigi, ugdymo priemonės skatino vesti pamokas lauke, tyrinėti. Kitas svarbus veiksnys – mokytojas, kiek įtraukus yra jo sugalvotas pamokos ar kitos ugdomosios veiklos lauke scenarijus. Bendradarbiavimo elementai, dalykų integracija mokantis lauke, kaip matome, studenčių atmintyje, kaip veiksmingo mokymosi pavyzdžiai, išliko ir praėjus 10–13 metų. Ir dabar būdamos antro kurso studentės, besimokydamos skirtingų dalykų didaktikų, šią patirtį gali atpažinti kaip naudingą mokiniams, reikšmingą jų patirčiai.

Ketvirtadalis tyrime dalyvavusių studenčių prisiminė lauke vykusias fizinio ugdymo pamokas. Analizuojant jų parašytus teiginius, apie lauke vykusias fizinio ugdymo pamokas, pastebimi keli dalykai. Visų pirma, mokyklos lokacija: ar ji gamtos prieglobstyje, ar netoliese yra parkas, ar yra erdvės atskiriems sportiniams žaidimams, estafetėms organizuoti ir pan. Antra, mokyklos turimi specialūs statiniai – stadionai ir inventorius (treniruokliais, kamuoliai, slidės ir pan.). Trečia, mokytojų entuziazmas vesti pamokas lauke, pratinti vaikus lauke būti bet kokiu oru, įtraukimas į įvairias akcijas ir kt.

Aštuonių merginų prisiminimuose gyvos lauke ar kitose edukacinėse aplinkose (laboratorijose, miške, prie upės, karjere) vykusios biologijos pamokos,

 https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

kuriose buvo gausu tiriamosios ir praktinės veiklos. Busimosioms mokytojoms imponuoja, kad šios pamokos buvo aktyvios, kupinos atradimų. Lesyklų, inkilų gamyba ir jų iškėlimas – tai ir aplinkosauginės veiklos pradžiamokslis. Studenčių mintys patvirtina, kad šios pamokos padėjo pažinti artimiausią aplinką.

Nereikėtų stereotipiškai manyti, kad tik biologijos, fizinio ugdymo ar pradinės mokyklos pasaulio pažinimo pamokoms tinka lauko erdvės. Kitų dalykų mokytojai vesdami pamokas jose taip pat suteikia savo dėstomiems dalykams žavesio, gerų emocijų. Busimosios mokytojos pateikė puikių pavyzdžių (žr. 2 lentelė).

2 lentelė
Mokomieji dalykai, kurių pamokoms naudotos lauko aplinkos

Dalykai	**Teiginiai**
Matematika *N*-4)	*Pamenu, kad per kelias matematikos pamokas buvom išėję į lauką ir ieškojom įvairių figūrų aplinkoje ir jas matavom; Matematika vyko lauko klasėje, po stogu; Vieną kartą mokyklos kieme rašėme matematikos patikrinamąjį darbą; Mokyklos kieme mokytoja pravedė matematikos pamoką, bet buvo nepatogu rašyti be stalo. Šiaip lauke nebuvo nei biologijos, nei geografijos pamokų.*
Lietuvių kalba (*N*-3)	*Lietuvių kalbos pamokoje ėjome į kryžių kalnelį ir rinkome informaciją apie partizanus; Lauko klasėje ant mokyklos stogo vyko lietuvių kalbos pamoka; Lietuvių kalbos pamoka. Sėdėjome ant dekio ir skaitėme vaidmenimis.*
Dailė (*N*-3)	*Dailės pamokose piešdavome lauke gamtą. Lankydavomės įvairiuose parkuose. Kai juos apeidavome, piešdavome tai, kas įsiminėme; Dailės pamoka, kurios metu išėjome pasigrožėti pavasariu ir atlikome dailės testą; [...]dailė, vykusi mokyklos kieme.*
Geografija (*N*-1)	*Labai įsiminė viena geografijos pamoka mokyklos kieme, parkelyje. Ten mes kalbėjome apie reljefą, mokėmės keliauti naudojantis kompasu ir žemėlapiu bei pažymėti objektus: spygliuočius, lapuočius [medžius] krūmus, pievas.*
Istorija (N-1)	*Per istorijos pamokas lankėme piliakalnius ar kitas senovines vietas, tyrinėjome aplinką.*
Inžinerija (*N*-1)	*Inžinerijos pamokų metu bandėme išsiaiškinti kaip pastatyti, esantys mokyklos kieme, pastatai ir gaminome* jų *maketus.*
Etika (N-1)	*Etikos pamoka vyko prie fontano.*
Filosofija (*N*-1)	*Prisimenu labai ryškiai tas pamokas, kurios buvo ne klasės aplinkoje, ypač filosofijos. Mokytojas ugdė mus neformalioje aplinkoje.*
Anglų kalba (*N*-1)	*Per anglų pamokas pavasarį, orui pagerėjus, veiklą vykdydavome lauke.*

Kaip matyti 2 lentelėje, keturios studentės turi atsiminimų apie lauke vykusias matematikos pamokas. Viena iš jų pabrėžia, kad tik matematikos pamokos, kai kada vykdavo lauke, kai tuo tarpu nei biologijos, nei geografijos pamokos čia nevyko. Viena aprašyta pamoka apie tyrinėjimą gamtoje, formų paiešką. Lauke vestos pamokos nors ir nėra tiriamosios (atliekamas pasitikrinamasis darbas ar įprastinė pamoka lauko klasėje), pakeitus vietą gali būti veiksmingesnės nei dirbant klasėje. Panašiai aprašytos ir lauke vykusios lietuvių kalbos pamokos. O viena studentė dalinosi prisiminimais apie lietuvių kalbos mokymąsi išvykoje, pažįstant gimtąjį

kraštą. Tikėtina, kad išėjimas į gamtą dailės pamokų metu leido geriau pažinti spalvas, atspalvius, pastebėti formų įvairovę.

Po vieną studenčių prisiminimą atiteko geografijai, istorijai, inžinerijai, etikai, filosofijai ir anglų kalbai. Jeigu etikos, filosofijos ir anglų kalboms pamokų pokalbiams, diskusijoms lauko aplinka tarnavo kaip fonas, tai geografijos, istorijos, inžinerijos lauko aplinka buvo tyrimo objektas.

Analizuojant studenčių prisiminimus apie pamokas lauke, išryškėja dar vienas aspektas – pamokų lauke poreikis išauga pavasarį, smarkiai atšilus orams. Kai imama konkuruoti dėl lauko klasių, atsiranda poreikis įrengti suoliukus, pastatyti lauke lentą ir pan. (Šiltomis dienomis mokiniai turėjo galimybę mokytis mokyklos kieme, kadangi buvo pastatytos pavėsinės, suoliukai arba ant pledų susėsdavome; Birželio mėnesį, kai būdavo dideli karščiai, pamokos vykdavo lauke, susėdus pievelėje; Buvo lauko klasės, kurioje pavasarį vyko pamokos; Šiuo metu, kiek žinau, tokios pamokos vyksta dažniau (lauke, ant išsineštų kėdžių), mokiniams jos taip pat labai patinka*; Gimnazijoje buvo savaitė, kai kasdien po pamokų turėjome veiklas lauke, kur buvo suolai ir lenta*. Visa tai tik įprastos klasės atitikmuo lauke ir kūnų ventiliavimas karštą dieną vėjo pagalba. Dar prasčiau nuteikia *Pamokų lauke turėjome mažai, dažniausiai jų metu atlikdavome užduotis iš pratybų sąsiuvinio ar vadovėlio.* Kyla klausimai, kodėl mokytojai organizuodami pamokas nepasitelkia gamtinės, socialinės, kultūrinės aplinkos objektų, čia vykstančių reiškinių, kodėl neišnaudojami kontekstai, kodėl neieškoma tarpdalykinės integracijos galimybių, kodėl mokyklos lauko aplinkoje mažai edukacinių erdvių, pritaikytų konkrečiam ugdymo turiniui.

Dalis studenčių turi gražius aktyvaus judėjimo lauke pertraukų metu atsiminimus: *Prisimenu, kaip pradinėse klasėse mokyklos kieme žaisdavome gaudynes arba stuku-stuku; Eidavome į lauką per pertraukas. Lauke buvo suolai, laipiojom po medžius, bėgiodavome; Pertraukų metu kieme ankstesnėse klasėse su įvairių klasių mokiniais žaidėme „bulvę“.* Akivaizdu, kad aktyviai pertraukas leisdavo pradinių klasių mokiniai. Vyresni mokiniai užsiimdavo kitokia veikla: *Buvo spalvoti, keistų formų suoliukai, ant kurių praleisdavome pertraukas, turėjome su draugais slaptą mokyklos kampelį, kuriame piešdavome ant senų sukrautų lentų; Pertraukų metu ištyrinėtas slaptas kambariukas prancūzų kalbos kabinete.*

Dviem studentėms yra įstrigę mokykliniai renginiai, vykę lauke: *[...] kieme rengdavomės renginiams; Šiltu laiku vyko mokyklos renginiai – grojom dūdelėmis, šokom.* Dar daugiau apie kitų edukacinių aplinkų pritaikomumą mokyklos gyvenimui kalba ši studentės patirtis: *Jeigu reikėdavo gamtos ir erdvės, eidavome į Bernardinų parką. Parke dažniausiai žaisdavome komandos ir tarpusavio bendravimą skatinančius žaidimus, skaitėme poeziją.*

Apibendrinimas

Tyrimas parodė, kad studentai dažniau dalijasi teigiama nei neigiama mokyklinių metų patirtimi. Būsimieji mokytojai, analizuodami savo ir kurso draugų mokyklinių metų patirtis apie santykį su mokykla, apie mokymąsi už mokyklos ribų,

 https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41

formuojasi supratimą apie tikslingą ugdymą ir darnos su vaiku bei ugdymo aplinka paieškas. Dalinimasis patirtimi duoda ir grąžą – kylančius klausimus *kaip?*: kaip mokyklos aplinką kūrybiškai išnaudoti įvairių dalykų mokymui? kaip ugdomojoje veikloje integruoti kelių mokomųjų dalykų turinį? kaip į mokyklos edukacinių erdvių kūrimą įtraukti bendruomenę? kaip išsaugoti ir stiprinti mokyklos vietos savitumą?

Tai padeda būsimiesiems pradinių klasių mokytojams įsisąmoninti, kad pasitelkus gamtinę, socialinę, kultūrinę aplinką atsiveria didesnės galimybės organizuoti veiksmingesnį ugdymo procesą, sėkmingiau ugdyti mokinių kompetencijas, o remiantis natūraliais objektais, realiais pavyzdžiais lengviau suteikti žinių, plėtoti gebėjimus, sudaryti sąlygas mokinių aktyviai veiklai, ugdyti jų empatiją, vertybines nuostatas, estetinius jausmus ir kt. Tam padeda prisilietimas prie autobiografinės atminties klodų, išvykos ir neakivaizdinės kelionės po mokyklų edukacines aplinkas, studijų metu organizuotos žaliosios pamokos pradinių klasių mokiniams.

Žvilgsnis į savo mokyklinius metus padeda būsimiems mokytojams galvoti apie ugdymo proceso pritaikytą skirtingiems vaikams, apmąstyti mokytojo vaidmenį: nebijoti naujovių, imtis pokyčių, norėti tobulėti, būti mokinių mokymosi tyrėju.

Literatūra

Baddeley, A. (2009). Autobiographical memory. In A. Baddeley, M. W. Eysenck, & M. C. Anderson (Eds.), *Memory* (pp. 137–162). Psychology Press.

Gerulaitis, Š., Kulbis, A., Motiejūnaitė, O., Pocius, T., Šaliamoras M. P. (2023). *Vadovas mokyklų edukacinėms erdvėms kurti ir naudoti. Metodinis leidinys* [A guide to creating and using educational spaces in schools]. Vilnius.

Haught, P. A., Nardi, A. H., & Walls, R. T. (2016). Academic memories of school. *American Journal of Educational Research*, *4*(11), 817–827. http://pubs.sciepub.com/education/4/11/7

Kos, M., Šuperger, B., & Jerman, J. (2015). Early science outdoors: Learning about trees in the preschool period. *Problems of Education in the 21st Century*, *64*(1), 24–37. https://doi.org/10.33225/pec/15.64.24

Lamanauskas, V. (2009). The common goal of all educators: How to improve science and technology education. *Problems of Education in the 21st Century*, *16*(1), 5–7. https://www.scientiasocialis.lt/pec/node/297

Moore, R. (2014). *Nature play & learning places. Creating and managing places where children engage with nature.* Natural Learning Initiative and Reston, National Wildlife Federation.

Walls, R. T., Sperling, R. A., & Weber, K. D. (2001). Autobiographical memory of school. *The Journal of Educational Research*, *95*(2), 116–127. http://www.jstor.org/stable/27542367

Summary

SCHOOL AND LESSONS BEYOND ITS BOUNDARIES: SCHOOL YEAR EXPERIENCES OF PRE-SERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Rita Makarskaitė-Petkevičienė
Vilnius University, Lithuania

The study examined the school experiences of pre-service primary school teachers (*N* - 39) about learning in non-traditional educational environments/settings. Based on the autobiographical memory paradigm. This is important in studies, because later, based on the experience of students, knowledge and understanding of educational environments and their use in teaching natural sciences in primary school is expanded and deepened.
A two-part task was assigned to the participants: Students were asked to: 1) recall their school and draw a picture of it; 2) recall lessons they learned outside of the classroom, such as in a yard, park, or other educational setting, and provide a brief description of those experiences.
After analysing their memories, the participants were able to choose which form - child, young person or adult, woman or man - they would give to the school in order to best reflect the culture of the time and to express the feelings of the former students. The drawing was asked to be accompanied by a short comment to ensure that it was correctly understood by the group mates. The survey shows that students are more likely to share positive than negative experiences of their school years.
Pre-service teachers benefit from looking back on their school years as they consider how to modify the educational process to fit the needs of diverse students and consider the role of a teacher, which includes being an investigator of students' learning and not being frightened of innovation or change.
Keywords: autobiographical memory, educational environments, pre-service teachers, outdoor learning

Cite as: Makarskaitė-Petkevičienė, R. (2023). Mokykla ir pamokos už jos ribų: būsimųjų pradinių klasių mokytojų mokyklinių metų patirtys [School and lessons beyond its boundaries: School year experiences of pre-service primary school teachers]. *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje / Natural Science Education in a Comprehensive School, 30*, 41–54. https://doi.org/10.48127/gu/24.30.41